

ДАНАШЊЕ СРПСТВО И ИВО АНДРИЋ

Пише: Проф. др Војислав Максимовић, ректор универзитета Републике Српске

Никога и нимало не треба да чуди што у овим изнимним данима када видимо да се пред нашим погледима збива велика историја и опасно се угрожава наш национални опстанак, најприје размишљамо о Српству и о овом времену. Чинимо то и емотивно веома снажно, али и стишано и рационално, правећи паралеле са неким подударним датумима наше прошлости. Сваки нормалан приступ данашњем националном питању тражи уочавање и јасно означавање садашњег стања и примјеђивање неких аналогичности у претходним временима. Уз сву ирационалну ознаку неких дешавања, веома су битни људи који су својом укупном и снажном личношћу обилежили своје доба и трајно остали упамћени као претходници.

Ти су људи продужили да буду лучоноше и после своје физичке смрти. У њиховој големој сјени осјећамо се инфериорно, јер их нијесмо темељито упознали ни присвојили, нити смо им правремено дозволили да ступају испред нас. Међу такве умне претходнике спада Иво Андрић. У гледању на њега, пред његовом громадном појавом, осјећамо се дјечачки неспретни а и неспремни да поставимо нека суштинска питања која се тичу читаве српске нације.

Као и много пута раније, као и многи испред нас, као и ведри и забринути, и ми припадници овог изнимног покољења српског народа сада смо запитани: **куда иде наш род?** Који су његови путеви, како би се на крају нашао окупљен, сједињен под овим небеским сводом, у нашем малом а исконском предјелу на пространом Земљиним шару? Погледамо ли у прошлост, учини нам се да бауљамо, често безглаво, као стадо без

пастира. Као да никакво опамћење нису нам донијеле големе несреће. Ништа нисмо научили од других а остали смо глуви на упозорења наших ријетких паметара. Зар су залуд жртвовања за род? Зар су залуд светитељски подвизи? Чему су били потребни велики погубељи? Чему жртве наших хероја и мученика? Када нијесмо слушали своје ни учили од наших, зашто се нисмо угледали на туђине којима је увијек било најпрече да брину о себи и да задовоље само себе?

На големим и дугим просторима наше историје, у часовима клонућа и малодушности, који су нас повремено обузимали, видјели смо очајнике, вјешала и окове, чули смо грактање гавранова и вапаје утамничених и ојађених, осјећали смо страшну тјескобу и ропску спутаност, тријели смо предуго обуздавање у коме нисмо смјели да прословимо ни своје национално име.

И док смо тако снисходљиво чекали да се деси чудо, чули смо одјеке очајних Кочићевих вапаја, Шантићевих брижних уздиха и закасњелих Дучићевих поука роду који је већ био у клонућу и пред уништењем. Нигдје се није чуо весели глас нити су се видјеле подигнуте песнице умјесто зарђалих мачева у пјесмама које и сада трају и остају наше слабашно надање.

Из бојазни да нам се и горе зло не догоди зачепљавали смо уши да не чују Његошев пријекор:

- Црни дане а црна судбино!
О кукавно Српство угашено,
зла надживјех твоја сваколика,
а с најгорим хоћу да се борим!

Као маховина и губа на стољетном растињу, на наш српски род падала је рђа и заборав. Прошлост нам је нестала у тмини, заборављена је у кафанском диму, потирана је у незнању. Побјеђивали смо силнике и добијали ратове, а власт и државу препунгтали смо туђину и дошљацима.

На гробовима наших сарајевских видованских хероја и Андрићевих другара растао је коров, а непријатељи су на њима правили сметлишта. И њиховим најрођенијим зачепљавали смо уста да не изговоре праву истину о њиховом дјелу. Када данас гледамо њихове мушке ликове, када се крестимо и од Бога тражимо њихов покој, на ум нам долази прва мисао: зар нијесмо закаснили?

Мртви само што нијесу проговорили и дигли прст да нас прекоре. А они имају рашта да нам приговоре, јер смо их били обезвриједили, унизили и чак заборавили. Уз надање у Бога, они нам могу и сада помоћи. Присјетимо се бар Филипа Вишњића, Симе Милутиновића Сарајлије, Сава Косановића, Петра Кочића, Риста Радуловића, Алексе Шантића, Јована Дучића, Богдана Жера-

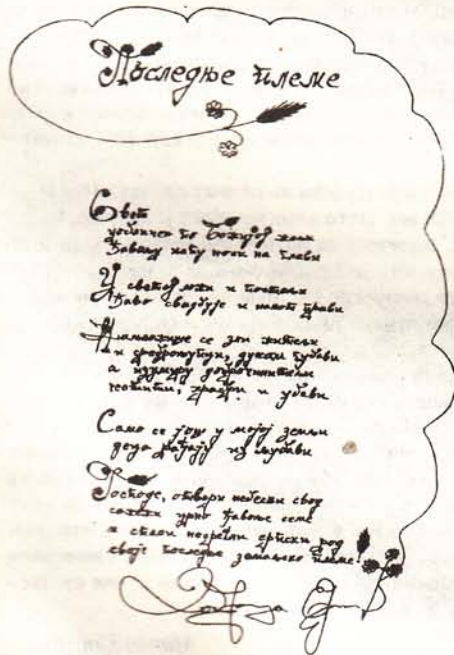
јића, Гаврила Принципа, Владимира Гаћиновића, Светозара и Владимира Ђоровића, Пера Слјепчевића, Василија Грђића... Они су имали српски образ, прегалаштво, смионост и јуначки понос.

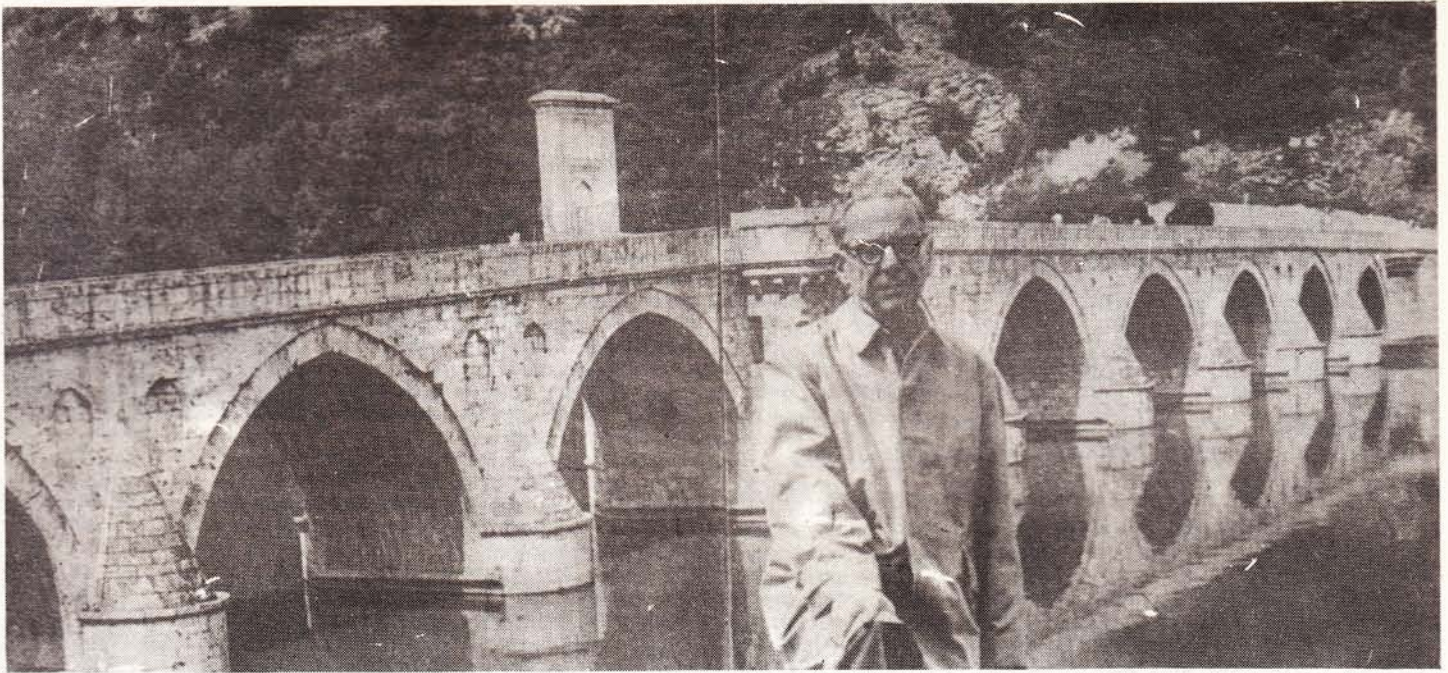
Сјетимо их се да се не осјећамо сами, сјетимо их се, макар и не прихватили њихове мисли. Ми морамо слиједити њихове стопе, јер су били прије нас и јер су се на вријеме будили. И ми их несмијемо препустити забораву, ни осрамотити. Големо је Српство, бескрајни су путеви Господњи. Под Христовим знамењем ми морамо мушки продужити овај и једини српски и православно право.

Размишљајући о Српству у овом времену, ми се неминовно морамо да сјетимо Иво Андрића и да се поново загледамо у низове његових дјела. У њима тражимо и упориште и поуку, а и евентуалне назнаке за наше данашње понашање. Прије него се поново упустимо у читање његових романа, есеја, безброј испутних записа у којима су исказане многе његове мудре ријечи, праве сентенце и пословице, морамо разријешити и властите дилеме у односу на овог великог писца. Те су дилеме давно постављене, па нас и сада и мимо наше воље и жеље, оптерећују и спутавају, да Иви Андрићу приступимо без зазора, оптерећења и сумњи. Најбоље упуте за приступе његовом големом стваралачком дјелу и понашању треба да поставимо на основу онога што су о њему већ изrekli његови и наши непријатељи. Најиндикативније је било понашање муслуманских малоумника који су своје притуљене и опасне пориве испољили у сулудом рушењу Андрићевог споменика 1991. године у граду који је он овјеквечео више него и онај паша српске крви који је постао његов синоним.

Тај рушитељски чин био је опомена свим разумним људима наше нације да је већ дошло вријеме када треба да се тресе илузија и обмана и да најозбиљније размисле о својој будућој судбини најприје око обала већ епске крваве Дрине, а онда и на укупним просторима које прекрива Српство. То је био онај пресудни тренутак када нам је однос непријатеља према Андрићу био далековиднији и од поука из самог његовог литерарног дјела.

Када смо пребродили те почетне недоумице и када смо се освједочили да нема играња са исламским фанатичима који не штеде ни човјека који им је помогао у властитој и почетној афирмацији, нестале су многе наше дилеме и сумње. Тада смо могли да се окренемо према властитом усмјерењу и да на нов

и sasvim drukčiji način čitamo Iva Andrića i da primamo njegove neprolazne pouke.

Još nije napisana knjiga o Andrićevom golemom prisustvu i značenju među nama koji smo u ovom trenutku jedini branioци његовог завичаја и брана да се исламска погубна и зла мисао не прошири и по свеукупном Српству. Можда то у овом тренутку и није могуће учинити, али Иво Андрић очито тражи и потпуно ново прихватање и актуелизовање. Њега не треба ни откривати ни тражити, јер он и није отишао од нас. Можда смо се ми у неком времену беспућа и лудости, намјерно уклањали од њега да нас нечасни људи не би сврстали у ред његових присталица. Није нам на примјер, било доволно ни оно грубо насртање „бошњака“ који се и сада кочопере својом преобликованом свијешћу, а већ су прије готово три деценије Иву Андрића прогласили човјеком који је за њих био опаснији од хиљада војника који су походили Босну, ту хибридну „гемишт провинцију“, како је називао храбри Петар Кочић.

Тај сурови насртај на још живог Иву Андрића многи од нас Срба схватили смо као булажњење, као неодмјерену параноидну изјаву некаквог касно пробуденог калајевског сједбеника, а не и као клишу политичког и вјерског програма потомака васкрелих отпадника и „потуриша“. Ти су људи тада похрлили да сруше Андрића, да га обезвриједи, а шљали су много даље - све до затирања наше српске културе, нашег етноса и православља. Жељели су да учине оно што њихови ренегатски преци нијесу могли да остваре за пет вјекова свога балканског пировања на српској, грчкој и бугарској земљи. Они су боље од нас осјетили колика је Андрићева вриједност, колику брану он представља на њиховом рушничком и дивљем походу. Зато су и почели од њега, највећег, да би дошли на ред и остали наши ве-

КУДА БРОДИ СРПСКИ БРОД?

У посету овом мосту у Вишеграду, литерарној окосници романа „На Дрини ћуприја“, задужбини Мехмед-паше Соколовића, Бајине Српчета и милешевског ђачета, долазио је његов велики записничар и хроничар, наш једини нобеловац, књижевник Иво Андрић. Он је у својим делима филозофски медитирао:

— Од свега што човек у свом животном нагону подиже и гради ништа у мојим очима није боље и корисније од мостова. Они су важнији од кућа, светији од храмова...

ликани - Кочић, Шантић и Дучић.

Иво Андрића, који се сам и добровољно сврстао у српске редове, нико тада није бранио како је то требало и доликовало. Ни они који су незадрживи у љубави према њему били слабаши и одмах ушуткани од множине преосталих Срба који су аплаудирали братству и јединству и заједништву са муслиманским улезима на исконским српским просторима и западно и источно од Дрине. Иво Андрић је тако остао сам, без одбране и заштите. Он је био јачи од свега, па му то заштитништво и није требало. Сада је остало нама да се, као неизбјежни сукривци, стидимо своје малоумности, своје анемије и лакомислености.

А да смо мало дубље загледали у Андрићеве реченице и да смо издвајали неке његове литерарне странице у којима се очито виђела закрвављена Дрина и мутна Босна, могли смо безбрижније да дочекамо и оне ратне и неизбјежне дане, могли смо се ослободити негви на ногама и ланца на рукама и прије него што нам је стигла она Његошева „страшна ура“.

Иако је изгубљено велико вријеме и пропуштене многе прилике, ни данас није касно да прочитамо неке Андрићеве пробране приповијетке са историјском и националном основом, а онда посебно ону његову дисперзивну, слојевиту и умну прозу синтетизовану у књизи „Знакови поред пута“. Њу треба

читати с времена на вријеме да се не успавамо, да се не опустимо и да не забасамо на странпутице са којих смо и кренули у ову нашу свету и славну одбрану. Само малоумни и нечасни људи, какви су наши противници, склањају се испред смиренних, промишљених и непобитних ријечи које је Андрић смишљао у свом дугом дијалогу са собом и просторима и свијетом који су га окруживали.

У једном пригодном тексту из 1924. године Иво Андрић се сјећао својих тамничких дана из првог свјетског рата и питања која је тада кришом размјењивао са својим друговима на мимоилажењу по затворским ходницима и стазама: „Шта би на све ово рекао Јован Скерлић?“ А идол тадашње младе Андрићеве генерације Јован Скерлић умро је онда када је изгледало да је најпотребнији и када је недостајао такав снажни интелектуални вођа, а на само десетак дана прије Принциповог атентата на Видовдан 1914. године у Сарајеву.

А ми данас, у физичким невољама и духовним драмама, чешиће осјећамо жељу да имамо снажног путовођу испред себе. Недостају нам многи из прошлости, а нема ко да заузме њихово мјесто у овом времену. Жалећи што и њега нема међу нама да стиша наша узбуђења, да каже благу ријеч и покаже правац, не питамо се шта би он на све ово рекао, већ: „Како је мудри Иво Андрић све ово давно видио и многа збивања насљутно?“

ОЧИМА СОЦИОЛОГА

СРПСКИ РАТ И МИР

ПИШЕ: проф. др Милован Митровић

(Погрешно „ратовање за мир“ док рат још није завршен не води миру, већ још једном српско-српском рату! Ова ледна мисао и овај суморни напис настали су пре непуне две године када „ДЕЈТОН“ још није био на видiku и кад се само могло наслутити оно што се Србима с оне стране Дрине потом трагично десило. Аутор овог написа био је учесник округлог стола „Рат и морал“ одржаног тада у Бања Луци)

Срби су мали народ који скоро никад није био у стању да сам бира и пресудно одређује за себе ни рат ни мир. То је трагика малог народа која се вишеструко увећава онда кад он није свестан своје стварне снаге и у историји ратова и мирова наметнуте му улоге. Таква историјска самосвест, и поред трагичног искуства, није се развила ни код Срба, нити код других југословенских народа. По свему судећи изгледа да је непостојање такве самосвести један од важних унутрашњих чинилаца који је не само довео до данашњег рата између Срба, Хрвата и Муслимана, него и даље делује као унутрашња сметња евентуалном миру који би се у ближој перспективи могао успоставити као релативно трајно стање. Пристрасно и ратно-хушкачко „миротворство“ великих сила, које је пресудно подстакло рат и које га и даље подгревава и распламсава, представља спољну структуру константу с којом се мора рачунати, данас и будуће, као што је требало на њу обратити много већу пажњу непосредно пред избијање рата. Оно што је за њих политика, то је за нас рат. Наши ратови су згодан повод за пропагандно надметање њихових председничких кандидата („мачки до играња мишу до плакања“). Неоспорно је да се овај рат (особито у БиХ) распламсао уз једне америчке изборе. Кад би се бар до наредних завршио? Та чињеница да се наши „циклуси смрти“ поклапају са неким другим њиховим циклусима толико је очигледна да за њено спознавање не треба много мудрости...

У трагичном каледоскопу ових простора смењују се слике разноразних српских глупости које дугорочно муте памет, трују душу и разарају традиционалну духовност која је одржавала виталност српског народа у најтежим временима. У једном таквом претешком времену ови су власт освајали тако што су народу обећавали „мир и просперитет“ плашећи да ће га „они други“ увести у „рат и беду“, да би одмах иза тога они сами свој сопствени народ увели у стварни рат и стварну беду (изражену кроз милијардама мерену инфлацију). Од „готовог“ (међународно признате државе) направили су „вересију“ (непризнату државу чије границе, реке, путеве и аеродроме јавно контролишу агенти оних који нас не признају). Позивајући се на интересе Срба ван Србије, учвршћивали су своју власт у Србији. Принципијелно су се мешали у страначке борбе Срба ван Србије и упенивачки увлачили Србе изван Србије у међустраничке размирице у Србији. Пре него што су дошли најтежи удари споља изазивачки се прсе („Србија се савијати неће!“), а пошто је плаћена велика цена рата и санкција нагло се буди „миротворство“, под паролом „мир нема цену“. А увек је рационалније повијати се пред јачима који нас могу сломити, јер реално - „рат има цену“ - и то тешку и немерљиву. Паметније је и одговорније о „цени мира“ говорити пре рата него после њега кад је цена рата већ плаћена. Трагична парадоксалност данашњег српског рата и мира огледа се у томе што би они који данас владају Србијом хтели све „победе“ да приграбе за себе, а све „поразе“ да свале на своје политичке и идеолошке противнике. Сви би хтели да „сами победе“ и да „славу победе“ и политичку ренту од ње деле ни с ким другим - јер на свим странама постоји воља за самовлашћу, мотивисана жељом да се неометано и неограничено влада судбином народа и државе. Баш зато, кад год се било чија „победа“ наслутити, они други настоје да је по сваку цену онемогуће и да је претворе у „пораз“ и то тотални - па макар жртвовали и народ и државу којима би хтели да владају. Тада је на делу морбидни императив: нека пропадне и држава којом они владају и нека умре и народ који на њихову власт пристаје (или би могао пристати). Овакви обраци, сребром, не делују као једини, још нису доминантни, али толико су укоренени да би могли у даљем неповољном току српског рата и мира - превладати. Спољни притисци на Србе имају, између осталог, и тај циљ, не увек латентан, да активирају овај унутарсрпски, самодеструктивни историјско-патолошки комплекс. А зна се, када наступе „српски метежи“ почиње и „лов у мутном“ у којем је реалан сваки анти-српски сценарио.

Зато ни једна од више српских страна, ниједно од више српских руководстава, ни у једној од више српских земаља, ниједна поли-

тичка (владајућа или опозициона), нити неполитичка (интелектуално-световна или духовна) елита данас не сме себи лично манипулисати ни са ратом ни са миром - иначе ће Срби изгубити или рат или мир, или и рат и мир. Ко започне и настави манипулације с ратом и миром биће историјски одговоран за пораз (или „Пирову победу“)...

Као да нису дорасли тешким меџанима на које излазе и као да нису свесни оне старе српске подуче старог меџаније своје млађаном и незрелом наследнику: „Немој дору уздом забунити!“ Све време од када држе узде у својим рукама они се с њима поигравају проверавајући снагу своје власти, трзајући дизгинима лево-десно, поћи-стани. Као да „дору“ нема очи, уши, душу, (ако са памећу и не стоји понајбоље).

До дана данашњег српским ратницима још нико није објаснио зашто су најпре добијали наређење да неку коту (поље, село, град, саобраћајницу или нешто друго) на јуриш и по цену својих живота заузму, а потом напусте и препусте непријатељу од кога то исто после извесног времена поново, по још већој цени, морају да освајају, да би га на крају дефинитивно и без борбе оставили. Зар се тако поступа са онима који треба нешто да изборе и нешто да одбране?

Ако се не могу увек јавно и свима појединачно објашњавати страстешки национални интереси, макар би политичке елите (владајуће и опозиционе) или бар њихови врхови о томе морали разговарати. Макар само један међу њима био „велики вођа“ и макар његова реч била „последња“ - јер увек нечија мора, до даљњег (али не и до „суднег“) да буде последња. У том случају би узајамно сумњеничење, подозрење и бојазан да би „неко могао издати“ сигурно било мање, а и стварна издаја би била мање вероватна. Не би било могуће да на једном месту људи гину да одбране успостављену границу и да се стално питају није ли све то узалудно ако неки други јавно говоре да те крвљу писане и животима брањене границе треба гумицом (или нечијим потписом) избрисати. Онда је уместо пушка, бомби, метака и ракета требало „миротворцима“ поделити гумице за брисање (граница), а „ратно-хушкачима“ прибор за цртање и праћке - па нека свако задовољи своје нагоне за мирењем и ратовањем - и „мирна Босна“. Овако не иде, или иде веома рђаво и у погрешном правцу, а одговоран може бити само онај ко држи дизгине у својим рукама и збуњује онога („дору“) којег је заузео и који га једино може понети - и у поразе и у победе.

Ако је и нужно да се приватизацијом неко обогати, ако у смутном времену грађанског рата и у нерегуларним условима које намећу међународне санкције и мафијашки канали трговине и није могуће оно што је ионако немогуће (поштена и праведна првобитна капиталистичка акумулација „социјалистичког“ капитала) не морају председници влада, министри, председници парламената и слични да буду главни добитници онда када су грађани којима они владају највећи губитници. И ако су поменути (поменути се, не повратили се!) већ непоправљиво постали тако бестидни и бескрупулозни добитници, зар морају и даље баш они да владају губитницима? Чему би то могло још другогме да послужи изузев арогантној демонстрацији њихове силе, чврстине дизгина и беспомоћности оних који су „заузлани“ и „оседлани“? Народу, који нападнуто и угрожену државу мора да брани и да је храни, не смеју се приређивати такви шокови - „дору“ се не сме мамузати док се бори, док вуче и док ради...

Ако се две године, с правом, тврдило да су политичке, економске, културне и друге санкције према Србима биле нехумане, неправедне, сурове, нелегалне, контрапродуктивне, да су погађале невинне и да фаворизују ратну опцију и ометају мирно решавање спорова на основама равноправности (како се и сада говори) како је могуће да све то важи у односу света према Србији и Црној Гори, а не важи (quo vadis, logico?) за односе Срба у Србији и Црној Гори према Србима у другим српским земаљама? Ако се нешто мора онда је то нужда и не треба га претварати у (своју) врлину. Тиме нећемо постати бољи у очима света, нарочито оног његовог дела који ионако, такве какви смо „не може да нас види“. Нећемо тако помоћи себи, а сигурно ћемо нанети ненадокнадиву штету Србима ван Србије. Штету коју су светске силе нанеле Србима у целини увођењем санкција против целог једног народа, једни Срби неће ни умањити, ни надокнадити, ни скратити увођењем истих таквих санкција према неким другим невиним и беспомоћним Србима. Тиме се штета од санкција само мултиплицира и појачава јој се разорно дејство. Са економског, војног и политичког поља штета се преводи у интимне сфере националне моралности, духовног интегритета и идентитета. Њеном дејству се придодаје ефе-

кат „дум-дум“ пројектила који разара српско национално биће изнутра...

Пораз се не претвара у победу истицањем туђих паролата као својих, нити се до победе може доћи махањем туђом заставом уместо својом. Ако је то камуфлажа беле заставе онда и то треба преставити као нужду, а не као нечију врлину. Једно је ако се нешто мора, а друго ако се хоће. Срби никада нису признавали своје поразе као дефинитивне, па неће ни овај, само се несме „доро уздом забунити“. Превара, а уз њу у српској историјској свести увек иде и издаја, дугорочно је опаснија од пораза. Преваре су за Србе биле кобне и уз победе, па ни уз поразе им не могу ништа добро донети.

Пошто „сила отме земљу и градове“ сила се мора назвати правим именом. Сила није право и зато је она пролазна. Без обзира колико туђа сила данас била велика, а наша била мала, Срби се не могу и не смеју, под притиском силе одрећи ниједног свог права. Поготово се једни Срби (и њихово легално руководство) не могу (нити на тај мацац смеју пристати) одрећи било којег права других Срба (наспрот њиховог легалног руководства). Нико не може имати овлашћење да се одрекне једног тако виталног и легитимног јавнополитичког, међународно-правно и уставно-правно загарантованог права Срба, као конститутивног народа у бившим републикама (Хрватској и БиХ-а) бивше Ју-

гославије, на исту онакву националну државу какву су, мимо наведених политичких и правних норми, насилном сецесијом од међународно признате државе и чланице и једног од оснивача УН, већ добили други југословенски народи. За Србе то значи само право да остану да живе у остатку Југославије и после сецесије оних који су се на то одлучили. Ако велике силе не дозвољавају промену „авнојевских“ граница и не гарантују људска права Србима у усташиоидној Хрватској и исламистичкој БиХ, ко има право (и на чему такво право почива и ако се оно некое од моћних подари) да у њихово име „добровољно“ пристане на то да они „своју земљу понесу на својим опанцима“ (како им је неку годину раније саветовао Стјепан Месић)?

Ако „штут не може са рогатим“, зар то није требало раније знати, па преговарати о миру раније и са позиција које су биле по Србе далеко повољније од данашњих? Ако је преговарати јуче стварно било боље него данас, а данас је боље него сутра, зашто данас сами слабије оне српске позиције које нам сутра могу бити итекако потребне? Онима који располажу големом силом, морамо се супростављати, поред силе, и чврстином свог морала, непомућеним уверењем да имамо право на оно за чим посежемо, духовним, културним и политичким јединством свих Срба које може да буде пресудно у дугој, тешкој, неравноправној и неизвесној борби за своја људска и национална права...

ГЛАС ПОШТЕЊА И РАЗУМА ИЗ ПАРИЗА

СЛЕПА ВРЛИНА

Са традиционалне седнице Француске академије наука, одржане крајем минуле године, свет је чуо један охрабрујући глас поштења и разума. Угледни француски писац и академик Жан Дигур је у својој беседи „Дух противречења, темељ врлине“ узео у заштиту Србе што је побудило изузетно интересовање светске интелектуалне јавности. Ево шта је, између осталог, рекао један од свега 40 француских бесмртника из најстарије академије наука света, велики Жан Дигур:

– У модерном жаргону се каже да постоји одређени „људски фактор“ од кога се не можемо довољно заштитити. И зато дезинформацији дајемо званичан вид оснивајући међународни суд и сменгајући га у пристojни и мало учмали градић на северу Европе. Не можемо, наиме ни замислити да овакав преки суд заседа у некој топлој области, у Ређији на Калабрији, Делфима, Монтекарлу, Памплони. У наше време морал нам стиже из хладних крајева. Да би нешто изгледало озбиљно, нема тога што може да замени северњачке магле, фламенске канале, влагу и ветрењаче Холандије.

Међународни суд додељује Нобелове награде за ратне злочине, Нобелове награде за злочине против хуманости, Нобелове награде за геноциде над појединцима и заједницама чија је једина кривица што се нису допали силама које управљају светом, које хоће да их згазе,

али под часним изговорима. Истински будна врлина не сме да допусти да је преваре ови процеси који у суштини нису много различити од Московских, а ови су опет били копије Париских из 1793.

Најпоучнији пример ових процеса је процес против Срба из Босне, као да су они једини кривци у грађанском рату који се водио у Југославији, а они су можда њиме највише погођени, тај народ који је у својој старијој и новијој историји доживео највеће трагедије, а чија храброст, осећање части као да нису од овог века.

Зашто је требало изабрати баш Србе, окривити их за све грехове, оптужити их за неопростиве страхоте, а они су, пре би се рекло, таквих страхота починили мање од осталих, па ако су и били мало жешћи, било је то више из потребе за самоочувањем или из легитимне одбране, него из покварености? Али нема људи, приметно сам, којима се као злочин приписује и то што неће да умру. Срби су од тих: Турци, који су неколико векова покушавали да их преобрате у мухамеданство и у томе нису успели, набијали су их на колац, аустроугарско царство их је шкопило, усташе клале, Конференција на Јалти их јефтино продала комунизму, хрватски диктатор Тито скидао им је главе, а они су и даље ту, тврдоглаво опстајући у свом бићу и одржавајући у животу ону неопипљиву и бескрајно драгоцену ствар каква је национална душа. Филозофи, интелектуалци, професионални хуманитарци, владе, Уједињене нације, Хашки суд, сви притискују Србе, убијају их и клеветују.

Како је могуће да се правда не осети побуђеном да се стави на њихову страну? Како је могуће да врлина, била она и сасвим слепа, не буде привучена њима, који су сами против света и баш зато, против њега, морају имати право...

ИСКОСА

ЧУДЕСТВОЈА

У недавно штампаној брошури „Програм развоја општине Пријепоље у периоду 1996-2000 године“ и њеном одељку „Развој културе“ њени аутори на самом крају истичу да „посебну пажњу треба посветити активности културних друштва“. Лепо. Али колико је нама познато, сем гусларског друштва, овде на културној сцени још једино постоји и већ шест година успешно делује Милешевски културни клуб „Свети Сава“. У тој брошури он није ни поменуто иако се ту истичу неки „културни фактори“ који су тек настали и „снели“ једва по једно „јаје“. Очито да то прећуткивање постојања нашег клуба се чини са предумишљајем. Можда се жели сакрити од јавности чињеница да је Милешевски културни клуб „Свети Сава“ односно његова ревија „Савиндан“ регистрована у Југословенском информационалном институту добивши и свој међународни библиографски број у оквиру међународне ISSN организације са седиштем у Паризу.

Међутим, колико је болно а колико срамно да у таквом документу

као што је четворогодишњи план развоја ове општине будемо скроз „заборављени“? Јер, лани нисмо заборављени кад су исти творци овог програма ревносно наредили клубу да више у службеној комуникацији не употребљава назив „Дом културе“, већ искључиво „Дом револуције“, како се ова културна установа у Пријепољу још званично зове. Али, гле, чуда: сада се у поменутој брошури баш нигде не каже „Дом револуције“, већ само „Дом културе“. (Види стр. 19, 20, 22 итд.) Ко ће знати шта се то сада напрасно догодило и ко ће присиљавати дотичне општинске званичнике, плаћене „саветнике“ и „координаторе“ да се они „службено“ понашају!? Све чудо на чудо! Ово место је, изгледа, претплаћено на чудествија!

Љубомир Шуљганић

ПОСЛЕ ВЕКОВНИХ РАЗУРА

ПРВА ОБНОВА МАНАСТИРА МИЛЕШЕВЕ

Овај текст из листа „Нова искра“, објављен је у Београду 1905. године од аутора **Стевана Самаринћа**, угледног просветара и књижевника из Пљеваља који је са **Сретенком Вукосављевићем** завршио учитељску школу у Алексинцу, а службовао и умро у Новој Вароши 1910. године.

Кад је манастир разрушен, онда су Турци заузели многа манастирска имања - одне-ли скоро све скупочене ствари. И данас у великој цамији у Пљевљима имају два велика свећњака из Милешеве, а и оловни кров од манастира дигнут је те је њим покривена иста цамија. Калуђери су једино могли сачувати неке књиге, разновиши их по околним манастирима, као и њивот и штаку Св. Саве, који се и данас налазе у манастиру Св. Тројице.

Све до 1864. г. манастир је лежао у рушевинама. Нико није смео чувати ни развалине, него су у њима Турци затварали сво-

лешева се убрајала у херцеговачко-захумску епархију, а и политички је припадала Мостару, као престоници Херцеговине).

Мада је ово рађено у тајности због домаћих Турака, ипак се за ову намеру Макаријеву дозна и Турци му стану претити убиством. Макарије ипак не клоне духом, него кријући се по ноћи отпутује у Мостар. Онда успе да добије ферман за обнављање манастира и врати се радостан натраг, предавши ферман тадашњем кајмекаму пријеполском Емин-ефендији да га изврши и нареди да се отпочне рад.

Али и поред фермана домаћи Турци се силно узнемире и стану свима силама радити да ствар омету, претили су да ће крв пасти, ако се ишта отпочне итд. Срби су непрестано мољали, трошили новац и на подмићивање и иначе да би се само једном приступило грађењу. Неколико је пута излазила турска комисија на развалине, па се опет враћала натраг, не одлучивши ништа. На посетку Срби енергично затраже да комисија изађе последњи пут, па: - или да отпочне рад, или да се престане више о томе говорити. Тако и буде. Изађе велика турска комисија. Прваци народни замоле кајмекама, да он први као представник власти, извади један камен из развалине и баца на поље, па да се тиме отпочне рад, а на претње домаћих Турака изјаве да се неће обазирати. Кајмекам после дугог размисљања најзад пристане и учини онако, како су Срби захтевали.

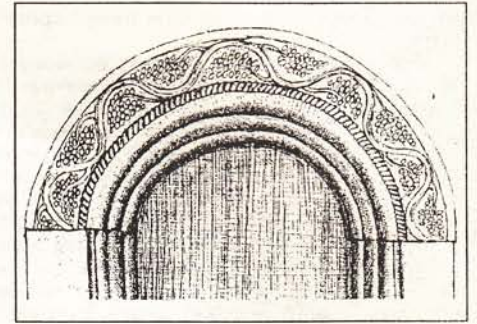
Није лако представити, колика је радост овладала народом у том тренутку. Све се одмах дало на посао: и богат, и сиромах, и старци и младићи, и жене и деца; све се то утркивало ко ће више урадити. Многи су од радости плакали.

Када се већ отпочело грађење, прилегао је свак колико је више могао. „И удовица, која је туђу кудељу прела и своју ћеду ранила и она је овђе доносила и манастиру помагала“ - тако причаше један старац, који је био толико срећан, да види стару задужбину обновљену. Најпотребнији прибор као: камен, песак, дрво итд. све су то сами сељаци на мобу дотеривали. Било је случајева да какав домаћин одабере своја два најбоља вола, упрегне јапију, па и јапију и волове остави манастиру. Из Пријепоља би свакога празника кренуло много народа, свак ко може ма шта помоћи, па би поваздан о своме трошку радили све што би им било одређено.

Из овога се најбоље види колико је силна народна љубав била према овој старој и славној задужбини српској.

Највише су труда око обнављања манастира уложили, осим Макарија, још Јањим Веселичић из Пријепоља и Милован Вараклија из села Седобра.

И тако, срећно отпочето грађење 1864. довршено је 1868. Те године, 8. септембра, на Малу Госпојину, манастир је свечано осветио митрополит херцеговачки **Прокопије**. Народно весеље било је велико и неописано. Причају да су се тада на збору чули узвици:

Орнамент на северним вратима манастира Милешеве

„Чуј Исарииче, влашка звечка прокуца, а ако Бог да скоро ће и звоно“. И ова се скромна жеља народна доцније испунила; данас на манастиру једно мало звоно позивље побожни народ на молитву.

Од дана освећења сваке се године на Малу Госпојину скупља велики народни збор код манастира.

Спољашњост манастира, као што се на слици види, величанствена је и потпуно одговара називу „Српска Лавра“. С јужне стране распознавала су се до скоро мала зазидана врата, на која је „Стефан Твртко ва Христа Бога краљ Србљем и Босне и Приморју“ изашао 1376. год. после свога крунисања. Место, где су била врата, сада је означено околом црвеном бојом.

У самој цркви нема сад скоро никаквих знаменитости. С десне стране ниже архијерејског стола стоји један њивот од дрвета, а прекривен обичном чохом, као спомен на њивот и место, где су лежале мошти Св. Саве. Црква је била давно живописана, али је данас живопис скоро сасвим искварен: нешто Турцима, нешто самим временом, а нешто и непажњом при обнављању, јер су многи ликови просто закречени. Али ипак се на неким местима јасно распознају две врсте живописа: кад се пажљиво скине горњи живопис (који се лако одваја) указује се под њим други, старији, где су ликови прилично очувани. С леве стране и данас се налази лепо очувани лик Владислава, ктитора манастирског.

С јужне стране, недалеко од самог манастира, налази се велико село Исариич, насељено само Муслиманима; броји близу 80 домова. Исариички Муслимани највише су зла чинили манастиру, још док је тело Св. Саве у њему лежало. Има и сада предање да је њих проклео Св. Сава да никад немају „среће ни берићета“. Ово народ тумачи тиме, што и данас нема куће у Исариичу, у којој су сва чељад потпуно здрава. У свакој кући има по неколико било гушавих, глувих, ћоравих итд. У Исариичу су и данас сачуване зидине од некадашњег града Милешевца, за који народ, као и за многе друге, казује да га је градила проклета Јерина.

Испод града, у једној пећини, а на врло стрменитом месту, налази се један извор који се зове Савина Вода. Њему народ са великом побожношћу приступи, јер сматра воду за лековиту.

Код манастира има српска основна школа. Манастир је, иначе, врло, врло сиромашан. Нове конаке манастирске силно је упропастила поплава 1896. године и један део разорила, а такође и осталом имању нанела велику штету. Много би још штошта требало да се манастир изнутра улепша, да се снабде потребним стварима, да се направе удобни станови за госте на саборима, па тек тада да ова стара Српска Лавра заблиста својим првацинским сјајем...

Припремио: Добрило Аранитовић

Књаз Михаило додељује помоћ за обнову Милешеве 1867. г.

ја говеда, њихови чобани на доколици погађали нишан у ликове светитељске, боли им очи итд. И данас има старца који се сећају речи Муслимана из Исариича: „Море Власи, не куца више ваше звоно, него пландују наша говеда“.

Па ипак су развалине биле привлачно место, где се околни српски народ у великом броју састајао сваке године о Спасову дану, молећи се Богу и Св. Сави да дочека тај дан, када ће опет видети стару задужбину обновљену. Треба напоменути да је Милешева посвећена Вознесењу Исуса Христа.

Природно је што су околни Срби много желели да обнове манастир, али од Турака није смели ни да покушају да траже одобрење, јер су унапред знали да ће бити одбијени. Но нађе се један предузимљив човек, јеромонах манастира Бање, Макарије, родом из Далмације, који живо подстакне народ да тражи да се манастир обнови. Народ је то једва чекао, само је требало да се нађе неко, ко ће му се на чело ставити. Макарије покупи потписе и понесе молбу у Мостар. (Ми-

МАНАСТИР Св. АРХАНГЕЛА МИХАИЛА ПОД КРОВОМ

Ријека Тара није надалеко чувена само по живописном кањону, чистоти својих би-стрих брзака и другим ријеткостима при-роде, већ је њена долина, посебно у сред-њем и горњем току, право светилиште са обиљем трагова српске бурне прошлости. Поред једино очуваног манастира Добри-ловине, ту су остаци и манастира Довоље и Св. Архангела Михаила. Овај последњи је битисао неколико вијекова у прашуми Ђурђевића Таре, на десној обали ријеке, поред великог моста.

Његова садашња обнова је озваничена уочи Ђурђевдана прошле године. Тада је у присуству министра вјера у влади Црне Горе проф. др Слободана Томовића и министра културе Гојка Челебића и бројних грађана пљеваљске, жабљачке и суседних општина Његово Преосвештенство епископ Ми-лешевски господин Василије чинодејствовао са свештенством своје епархије у рушевина-ма овог храма славних Немањића. Својом пробожанском бесједом огласио се и мини-стар вјера проф. др Слободан Томовић:

- Саборност која нас је данас овдје оку-пила срцем и душом је слово Христове вјере која нас учвршћује, обнавља и крепи. Овом рушевином и грађевинском ми чинимо Хри-стово сабрање. Тамо где су цркве и манасти-ри, тамо се збива све што одише традицио-налним и народним духом, тамо су света мјеста за сва времена. Ту свети дух не дозво-љава да се падне, већ подстиче на нова прег-нућа и напоре за оживљавање свега онога што је вјекovima чинило снагу народа јачајући му вољу у најтежим временима. Српски средњовековни владари су градили ова светилишта баш тамо где је било и нај-више мука и искушења. Задојен одлучном вољом и духовном снагом предака-неимара, православни народ је и данас кренуо да об-нови своје светиње, цркве и манастире, об-нављајући тиме и своју душу...

Српском народу Потарја враћа се у живот још једно светилиште. Ни вековне бу-ре и разуре, ни идеолошке тмине, ни драма-тичке друштвене мијене, нису могле избрисати свете трагове наше самосвојне национал-не духовне културе.

Идеју за обнову овог манастира дао је др Јован Новосел. Уз његово прегалаштво и ов-дашњи мештани (Каљевићи, Лековићи, Бојо-вићи, Раонићи, Остојићи, Шубарићи и дру-ги) спремни су да овај посао приведу крају. Направљен је приступни пут, обезбедена струја, извршена археолошка ископавања. А неимари из српске Херцеговине су на зиди-нама овог здања подигли нови манастир ско-ро до крова. Стручњаци настоје да се очува његова аутентична форма.

Манастир Св. Архангела је више пута рушен и обнављан. Према запису из 1591. го-дине обновио га је игуман Теодор и поп Страхинја који га је и живописао. Руком њака Василија Пивца овде је 1711. године писана књига митрополита захумског Герасима, а те године манастир је посетио и пећки па-тријарх Калиник. Овде је дуже радила и пре-писивачка школа која је окоину снабдевала књигама. У време свог највећег духовног

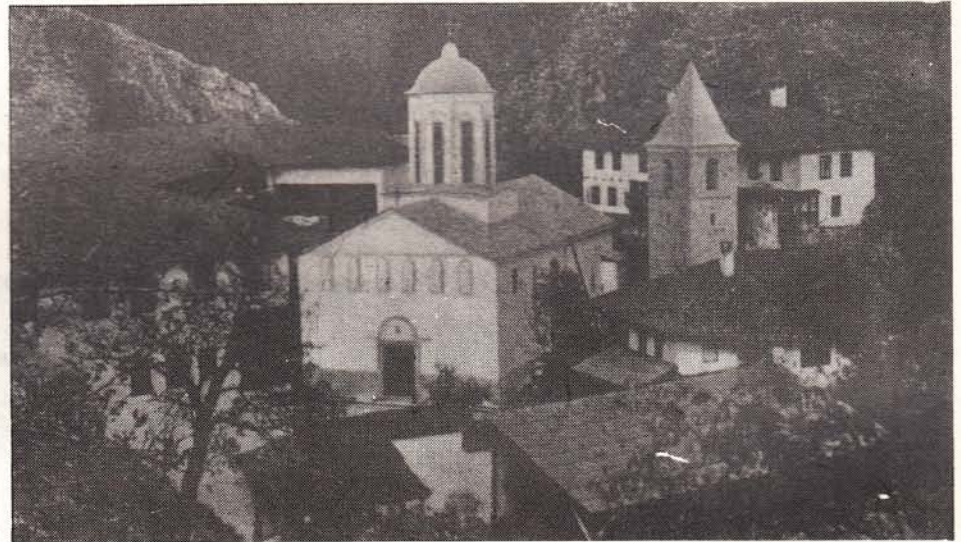
процвета манастир Св. Архангела је био вео-ма богат и располагао великим и плодним имањима. Народ прича и верује да је са окол-них катунских висова Козловаче и Кутуше дрвеним цијевима текло млијеко до самих врата манастира. У кањону скривен и обез-беђен храном манастир је имао бројно брат-ство монаха, преписивача и штампара књига. Ту се 1742. године помиње и поп Симеон Но-восел. Овај податак је сачуван на причесној чаши која се данас налази у цркви Прео-бражење, у Шаранцима, на Кршу. У тешком времену војевања против Турака манастир Св. Архангела Михаила, као и манастири До-бриловина и Довоље били су зборишта и зи-мивници хајдука и ускока из пљеваљског и дробњачког краја.

Овај манастир је посетио и руски конзул и путописац Александар Гиљефердинг који у свом путопису кроз Херцеговину каже:

- Манастир је одавно опустео, али је у њему сачувано много старинских књига. Нађосмо лијепу цркву оштећеног иконостас-а, проваљеног крова и разбијених врата. У олтару, на светој трпези, лежаше неколико

рукописа, а неки су расути око пријестолоа. Похленно погледах несретне књиге које су због влаге представљале масу слијепљене хартије. Изабрах оно што ми се учини нај-драгоценије. Да бих то поново морао сам ан-гажовати слугу и кавеза и цео товар приве-зати за сједла њихових коња...

Једну вриједну књигу Гиљефердинг је насилно узео док је њу игуман чврсто држао у своји рукама не желећи да му је дадне. Раз-љућени конзул тргнуо је псалтир и узашао на коња па се тако један дио књиге нашао у његовим а други у игумановим рукама. Оно што је однео руски дипломата данас се чува у Москви, а оно шт је од књиге остало код игумана пропало је без трага. Одавде су те књиге доспевале у друге манастире, особито у Св. Тројицу. Била би то прича из бурне прошлости манастира Св. Архангела Ми-хаила који сада ниче на старим темељима и враћа се српству четврти пут. А буре које су гасиле његове бљеске верујемо да су одавно утихнуле. Јер, цркве и манастири су постоја-на мјеста гдје се увијек концентришу снага, воља, љубав и дух народни.

Манастир Свете Тројице

ХРАМ СВЕТЕ ТРОЈИЦЕ У НОВОМ СЈАЈУ

Прошлог љета стручњаци Републичког завода за заштиту споменика културе са Це-тиња извршили су конзервацију живописа у припрати манастира Св. Тројице код Пљева-ља. Тиме је заштићено 150 квадратних метара зидног сликарства кога је крајем 16. вијека живописао чувени зоограф Страхинја из Бу-димља.

- Треба заштитити још 750 кв. метара такве површине како би овај манастир заси-јао пуном љепотом - каже др Чедомир Мар-ковић, директор Републичког завода. Биће

конзервиран и већи број рукописних књига, икона, дјела примењене умјетности и других културних ријеткости. У манастиру Св. Тро-јице улажу напоре на заштити и суседних црквених објеката. Недавно је извршена адаптација цркве Светог Петра у Боља-нићима. Радове је извело предузеће „19. де-цембар“ чији је власник Здравко Јоксовић који је много учинио на рестаурацији споме-ника културе и оправци цркава и манастира.

Милорад Јокнић

КОЛОПЛЕТ ИСТОРИЈЕ НА ЈАВОРУ

(На висовима ове најисторијскије планине која се налази у средишту старе српске државе Рашке од 1876. до 1878. године у десет бојева дало је животе за слободу и независност Србије десет хиљада родољуба)

Прошле јесени у Чачку, Ивањици и на планини Јавору обележена је 120-годишњица чувеног јаворског рата вођеног између младе књажевине Србије и столетног освајача наших земаља - Турске, познате као Отоманска империја. На научном скупу организованом овим поводом поднето је тридесет разноврсних саопштења чији су аутори угледни историчари, социолози и други јавни радници чачанског и моравичког краја. Отварајући научни скуп у Чачку, председник Организационог одбора ове јубиларне годишњице и потпредседник владе Републике Србије проф. др Ратко Марковић је, између осталог, рекао:

- Српско-турски ратови од 1876. до 1878. године значајни су датуми наше националне историје. Њима је закључена српска револуција, започета 1804. године дизањем Карађорђевог Првог српског устанка. У овим ратовима српски народ је показао и доказао своју животворну способност. После њиховог окончања Србија је на Берлинском конгресу проглашена за независну државу. А мало касније постала је и краљевина...

Сви радови са овог научног скупа штампаће се у посебном зборнику чији је издавач Народни музеј у Чачку. У њима се као црвена нит провлачи чињеница да је о јаворском рату остало много трагова како у народном памћењу, тако и у историографији и уметности.

- Ипак је овај велики догађај из српске историје знатно више од других збивања и прећуткиван и потцењиван.

Наиме, он се веома дуго налазио у сенци форсираног и наметаног, стварносног и дописиваног, партизанског војевања... Сем у изузетним случајевима, о јаворском рату нисмо имали потпунију историјску и уметничку читанку - истакао је у свом запаженом раду „Јаворски рат у књижевности“ публициста Миладин Вукосављевић, уредник „Чачанског гласа“.

Ваља одмах истаћи чињеницу да у свести српског народа ни до данас нису довољно усидрена два веома битна историјска податка о овом значајном догађају из наше, не баш од нас удаљеног дела српске ослободилачке прошлости. Први гласи: на висовима Јавора, ове наше најисторијскије планине која се налази у средишту старе српске државе Рашке, од 1876. до 1878. године у десет бојева дало је животе за слободу и независност Србије десет хиљада српских родољуба. Други каже: у командном саставу наших војних јединица које су учествовале у том рату налазило се преко педесет свештеника, истакнутих духовника из редова Српске православне цркве, међу којима је био и тадашњи архимандрит, а потоњи епископ рашко-призренске епархије Нићифор Дучић који је командовао ешалоном бројних добровољаца приспелих из неослобођених крајева.

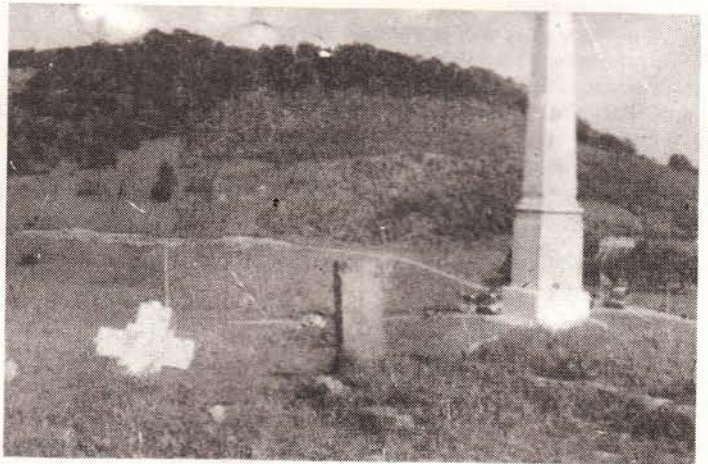
Симбол и душа јаворског рата вођеног у време владе књаза Милана Обреновића био је командант ужичке бригаде легендарни мајор Михаило Илић. Он и Јавор постали су и остали и историјски и географски синоними. Као близанци, једно се не одваја од другог. И вечито остају заједно. Са врхова Јавора уздижу се под облаке и новоименовани Илићев врх и онај бели споменик мајору Илићу, најјуначкијем сину Србије ондашњег времена. Орловско војничко око овог „Јунака над јунацима“ осматрало је са граничног превоја Јавора све

наше висове до Венчаца и Авале на једној и Комова и Дурмитора на другој страни српства. Звон своје неизмерне храбрости и других војничких врлина историчари су мајора Михаила Илића назвали другим српским Обилићем!

У свом саопштењу „Етика јаворских ратника“ др Бранко Ковачевић је нагласио да је српски народ испраћао војнике у јаворски рат кличући: „Срећан вам пут јунаци!“ Исто онако као што је некада чинио на књаз Лазаревом Косову! Сестре жарко желе да им браћа буду у рату јунаци. да се „сеје имају чиме поносити“. А мајке прате синове речима: „Немој ми жив образ осрамотити!“ А командант једне ужичке бригаде Пера Борисављевић одговара на писмо мајору Илићу: „Тако побро, сад те волим. Недај само да ти се непријатељи смеју. Нека знају да Србин уме бранити своју земљу!“

Поштовано и храбро, достојанствено и часно одлазе у рат и обични војници, као и њихове старешине. Ипак их никада не напушта брига о својој нејакој деци, старим родитељима, породици. Тако опраштајући се од своје уплакане деце један војник из села Миоковаца, од Мораве, при одласку у јаворски бој, теши их: „Немојте плакати! Оде тајо у Чачак да вам купи сумун!“

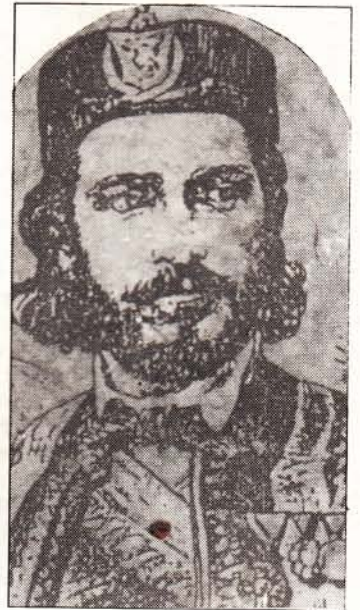
Аутор драгоценог публицистичког дела „Камена књига предака“ проф. Радојко Николић, је у свом научном саопштењу „Јаворски рат на надгробним споменицима“ апострофирао:

Споменик мајору Михаилу Илићу и погинулим ратницима на планини Јавору

Мајор Михаило Илић

Архимандрит Нићифор Дучић, командант добровољаца на Јаворском фронту

- Чињеница је да су се први безгробни каменови поред пута појавили у Србији након бојева на Јавору. Наиме, крајпуташа нису уопште постојали код нас пре српско-турских ратова 1876. године. И ни на једном обележју није исписивана реч ратник, већ само војник у

ПРАДЕДЕ - ЈАВОРЦИ

У јаворском рату, као добровољци, учествовали су и мој рођени прадеда по оцу - **Иван Веруовић** и рођени прадеда по мајци - **Перо Дивац**. Овим прилогом и уз ову годишњицу палим и за њих свећу - задушницу.

значању ратник, што значи да она у народу није ни постојала. Занимљив је израз ратоборац настао десетак година после јаворског рата којим су на надгробним споменицима почастовани преживели с тог ратишта, они који су умирали крајем прошлог и почетком овог века...

- Сврхе ратовања, каже Николић, убележаване су на крајпуташима и надгробним споменицима устаљеним, једноликим исказима као да су их договорно уписивали и званична национална политика и епски народни дух. Истичано је да се гинуло „за слободу и славу народа српског“, „за веру и отечество“, „за крет часни и слободу златну“, „за независност миле домовине Србије“, „за слободу и веру хришћанску“, „за српску свету ствар“, „за ослобођење Словена“, итд. и томе слично. Појам „независност“ се истиче само на безазима подгнутим после Берлинског конгреса (јули 1878.), када је Србија стекла државну независност, а посебно после 1882. године када је проглашена за краљевину. Један од циљева је да се из ропства избаве браћа Срби с оне стране ондашње српске границе који су још живели у турском царству, односно Старој Србији.

На једном спомен-обележју је с поносом саопштено који је ратни циљ извојеван. На надгробном споменику у селу Ртарима каменорезац је као истински историчар сажето урезао победнички ратни исход:

- Овде почива раб божи Љубисав Недовић из Ртара а бивши војник II брске батерије кои у рату против Турске за веру и отечество храбро се борно када је књаз Милан Обреновић објавио Турској рат 1876. г. па док није добио независност краљевства и четири округа земље: нишки, пиротски, врањски и топлички“.

Из циљева утиснутих клесарским длетом у камено знамење „рато-

ЛЕГЕНДА

ВАСИЛИЈЕВ ВРХ И ВАСИЛИНА ЧЕСМА

Велики сабор на Чемерници, па се искупио силан свет са обе стране границе. Играју кола, ручају фамилије за софрама, чује се песма веселих и поднапитих сабораша. Упознаше се тада Василије са оне и Василија са наше стране границе. Обоје млади, здрави и лијеви. Василија висока као јела, онако као што се у пјесми чује, као вила. Василије висок као бор, преко рамена му цо аршин, румен у обрима као ружа.

Далеко је јесен, па Василије сваког дана изађе поред границе и Василија дође са наше стране, па разговарају. Но, затвори се граница, нема више састајања. Порани Василије, изађе на брдо и на сав глас зове. Одзива се Василија испод брда. Чују се па као да се и виде - пуна им срца.

Никад им није доста довикивања, али их спречи зима. Ни студ, ни ветар, ни јаки мразеви не могу да спрече Василија да се попне на врх брега и да бар чује глас са друге стране границе, испод брда.

Страшан је Јавор зими. Залута Василије идући на брдо и загуби се. Василија чекала, звала, плакала и ухватила је ноћ под брдом, па се и смрзла. Тек на пролеће нашли су њено тело очувано у леду, а поред тела извире вода. Бистра, јака, најлепша вода на Јавору. То бејаху Василијине сузе које ништа није могло зауставити.

Од тада људи назваше врх где нестале Василије његовим именом, а извор доби име Василина чесма. И тако оста вечито.

Василијев врх и Василина чесма подсећају људе на велику љубав двоје младих и зло које је са границом долазило.

Казивала: *Кристина Дилпарих*
Забележио: *Синиша Дилпарих*

ЕСЕЈ

ТРУБАЧИ

Труби труба, стара, сељачка, некад ратничка.

Труби труба: Стој, постој, роде, полако. Постој да толкујеш како се итало у ратове - да буде љубав у колу и поврљаној пшеници, да буде живот у церовој колевци, песма на гиздавој свадби, да буде слобода у људима и временима.

Труби труба из камена. Од споменика Ракете ратобораца, испод Џиновског гробља. Глас поноса:

- Овај биљег показује Уроша Ракићевића из Губереваца трубач прве класе народне војске I батаљона I чете који часно поживи 30 год(ина), а на Шиљеговцу 21. септембра 1876. год. за отечество бранећи се од Турака погибе..."

Немој, роде, полако. Протолкуј срцем, казује Урош Ракићевић. Пао је када су заплавиле шљиве „маиарке“ и када је било време сабора. Није свирао „моравца“, „кукуњез“ и „шетњу“. Са трубом је похитао у камен.

Труби труба из камена. Глас поноса:

- Овде почива раб божији Матије Мирковић из Ртара бивши трубач I класе у рату 1876. г. када је књаз Милан са Турцима војевао поживи 36 г. а престаи се у вечност 14. августа 1878. г. Бог да му душу прости. Спомен подигоше синови: Комен, Гвозден и Љубомир..."

Немој, роде, полако. Протолкуј срцем, каже трубач Матије Мирковић. Умро је када су заруделе „илињаче“. Покуси га смртна коса, а није свирао „повозито“, „заврзламу“ и „чарламу“. Свирао па се преселио у смрт. Не - једини.

Р. М. Маринковић

бораца“ српско-турских ратова проговориле су домољубиве поруке које се све могу свести на једну једину: **да се незабораве жртве пале у борбама за слободу, славу и веру отаџбине**. Зато је као општу поруку довољно прочитати натпис на споменику Љубомира Чоловића из Цветака код Краљева: „**Ти си крв своју пролио и живот изгубио за српску свету ствар. Слава теби, јуначе!**“

У историјском колоплету јаснијег представљања и разјашњавања

КЛАДНИЧАНИ - ЧЕЧЕНИ

Да би боље осигурао границу у Старом Влаху, на превоју Јавора, турски окупатор је у погранични појас, село Кладницу, доводио и насељавао ратоборна племена са далеког Кавказа, из данашње Чеченије.

ослободилачког рата на Јавору, како у историјској науци тако и у митологији овде уткивамо и једну импресивну легенду и једно есејистичко казивање наших савременика.

Милорад Веруовић

НЕЗАБОРАВНИК

СУРОВИ ЖИВОТ СУРВАО НАДЕ

(Закаснели помен Драгиши Боричићу)

Професор Драгиша Боричић, (рођен 1889. године), потиче из врло угледне и богате породице Жуја Боричића, из села Драгосаве, на Полици, код Берана. Од ђеда Жуја прва школа на Полици отворена је 1892. године. Један од њених првих учитеља био је Драгишин стриц Иван. У то глуво турско доба тешкоћа је било на претек. Школских зграда и учила није било. А учитељи су били бистрији сељаци са основном школом свршеном код манастира Ђурђеви Ступови. Турске власти су и такве школе често затварале и хапсиле учитеље.

У то време у Турској су постојале само ове средње школе које је Србија издржавала: богословско-учитељска школа у Призрену, учитељска школа и гимназија у Скопљу и гимназија у Солуну. Родитељи уписују Драгишу у гимназију у Солуну где завршава шести разред, а седми и матуру у гимназији у Скопљу 1910. године. Ваљало је од Берана пешке путовати преко пештерске пустаре, поред Тутина, Рибарића и Новог Пазара до воза у Косовској Митровици и излагати се на том путу опасностима сваке врсте.

Школске 1910/11. године Боричић је почео студије југословенске књижевности и српског језика на Филозофском факултету у Београду. Као талентовани студент **Јована Скерлића** он би постао и универзитетски професор да га није омео балкански и први светски рат. Познат као даровити беседник Боричић је говорио на Скерлићевој сахрани 16. јуна 1914. године у име студената београдског универзитета. Уочи балканских ратова он се свесрдно ангажује у патриотском клубу студената родом из Старе Србије и Македоније и постаје први секретар ове организације. Први светски рат га затиче у задњој години студија. Хита у родни крај да се лати оружја. Бори се у одбрани земље у саставу доњовасојевићевске бригаде на целој њеној ратној путањи од лета 1914. до почетка 1916. године. Учествује у Мојковачкој битци против ђесарске аустроугарске војске и бива заробљен и интерниран у логор у Мађарску.

Још као гимназијалац у Солуну и Скопљу Боричић је објављивао своје литерарне радове. Прва песма под насловом „Лети ждрале”

Драгиша Боричић са ученицима пријепољске гимназије 1939. године окупљени око лозинки француске револуције (братство - једнакост - слобода) чија је 150-годишњица тада обележена

штампана му је 1909. године у листу „Цариградски гласник”, првом гласилу на српском језику. У тој родољубивој песми он раскривава Аустрију која је годину дана раније анектирала Босну. У истом листу штампана му је и дужа прича у четири наставка под насловом „Крштење и по”. Из ђачког времена потиче и приповетка „Ибрахим” објављена у скопском листу „Вардар”.

По повратку из интернације 1918. године Драгиша Боричић постаје наставник беранске гимназије. Иако презапослен у школи он се у тим првим поратним годинама труди да не запустити литерарно стваралаштво. Јануара 1925. године у Цетињу излази часопис „Ловћенски одјек” кога је уређивао познати научник Душан Вуксан. У првом броју Боричић пише уводник под насловом „На прагу новог живота”. У истом броју објављује и своју песму од седам строфа под насловом „Судбина”, која је прожета песимизмом, неким црним слутњама. Песник је разочаран стањем у друштву у коме живи, пошто је у свом младалачком романтичном заносу очекивао да ће доћи бољи дани после рата. У овом часопису угашеном после 12-ог броја, објављено је више његових литерарних радова.

У Београду се 1926. године штампа Боричићева књига уметничких анегдота под насловом „Плав и Гусиње”. А онда се у Скопљу појавила и друга његова књига анегдота „Испод Комова”. Боричић је посебно имао дара за анегдотско приповедање. У цетињском часопису „Записи” објавио је расправе о анегдоти као књижевној врсти. А неке његове приповетке су му штампане у предратним ђачким читанкама. Сарађивао је у многим листовима и часописима тог времена. Запажени су му текстови о Његошу, о „Горском Вијенцу”, о игуману **Мојсију Зечевићу**, о првом православном кајмекаму **Илији Поповићу**.

Поводом 700-годишњице манастира 1935. године објављује књижицу о Милешеви. У свим својим радовима он се испољава као занесени романтичар и сањар, па му све из прошлости изгледа љепше од оног што га тада окружује. Из свега што је написао избија његово искрено родољубље, хуманост и узнемиреност, разочарење што се у друштву његовог времена није остварило оно што је сањао у раној младости.

Тридесетих година сарађивао је у листу „Слободна мисао” у Никшићу и београдској „Правди”, а највише у „Политици”. Занимљиво је да је у „Правди” од 11. јуна 1932. године заједно са **Сретеном Вукосављевићем** објавио представку у којој се тражило да држава интервенише за појевтињење прехрамбених производа у старој Рашкој. Велика је Боричићева заслуга што је покренуо археолошко истраживање локалитета Шудикове и остатака шудиковске цркве.

У свом књижевном раду Боричић је био изврстан стилиста. Стил му се одликовао сажетости, духовитости, свежином израза, максималним коришћењем народног језичког блага. Био је велики заљубљеник књиге, доста учинио на њеној популаризацији. То је традиционално пренето на генерације ђака и професора и то се и данас осећа у Беранама и Пријепољу. Отуда толики број књижевника, публициста и новинара у Полимљу.

Као професор у настави био је ентузијаста изразито уметничке природе и широке словенске душе. Народни човек који је имао огроман позитиван утицај на ђаке. Политички се није везивао ни за једну странку. Ондашњој конзервативној средини је сметало што је био бојем, што се слободно понашао. Са својим колегом **Батрићем Марјановићем** знао је да засједне у некој беранској кафани и да громогласном пјесмом, уз мезетлуке и пијуцкање, погаси петролејке. У малом месту, паланки, све се одмах види и све је доступно разматрању, критици и оговарању. Боричићева женидба са лијепом кћерком угледног београдског судије **Јеврема Угрића**, чија је супруга била Немица, је додатни разлог за многа говоркања.

Кад је 1929. године Боричић премештан за директора гимназије у Пријепољу његов завичај је масовно потписивао петицију која је слата Министарству просвете Краљевине Југославије са захтевом да он

остане у Беранама. Доласком у Пријеполје професор смањује контакте са архивама и библиотекама и повећава бригу о својој четворочлавној породици која је живела од његове скромне плате. А то је спласнуло његове амбиције да се бави литерарним радом. Петнаестогодишњи боравак у Пријеполју на дужности директора гимназије није оставио без неке сјенке и негативног одраза у вихору другог светског рата. Кад је 1934. године проф. Боричић писао некролог свом колеги, васојевитском књижевнику проф. **Батрићу Марјановићу** као да је писао о себи самоме десет година унапред:

- Веровао је да ће тада нас нераздвојне и другове срести много више среће у животу и да наше наде неће бити сурово сурване - да се данас вапије за сновима у овом пустом и тупом животу по паланкама где су људи спремни да дрско презиру и најистакнутије заслуге највећих својих људи, где се крваво срце и болна мисао душе несме ником да покаже и где једино: у суморном ћутању и некој нереченој мисли о свом јаду треба прави човек да тражи утехе...

Боричић није имао снагу једног **Сретена Вукосављевића**, свог дугогодишњег пријатеља и једномишљеника, да учини корак који би му значајно животно. Без темељнијег испитивања партизани су га стријељали у Пријеполју у јесен 1944. године. И њега је, како се то каже, однео талас револуције. Искрено су професора Боричића многи жалели, а међу њима је било и истакнутих руководилаца НОБ-а. Тако у својој књизи на немачком језику „*Da Land ohne Recht*“, која код нас још није преведена, **Милован Ђилас** казује о својим гимназијским данима у Беранама сећајући се особито свог професора **Драгише Боричића**. Изричито каже да је направљена велика грешка и неправда што је он убијен. У чланку под насловом „*Између двеју епоха*“, написаном поводом јубилеја беранске гимназије Ђилас дословно пише:

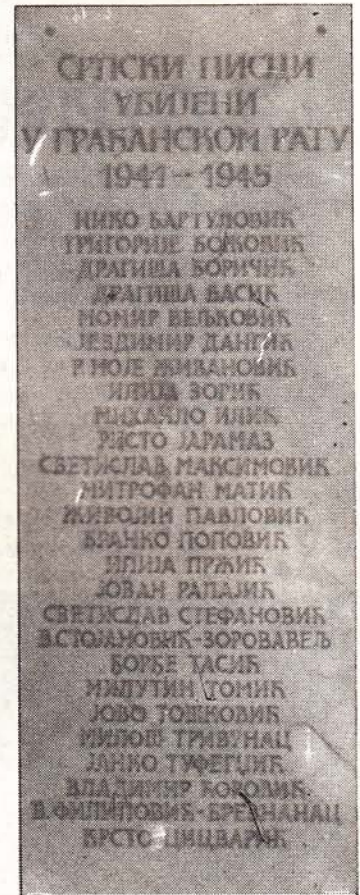
- Право је да поменем оне који нијесу мјерили своје напоре и жртвовања - подициле би се њима и најбоље школе у највећим градовима. Помнићу професоре који су духовно градили гимназију у Беранама, рекао бих да је **Драгиша Боричић** био најизразитији у вријеме мог ђаковања, својом живописношћу и разноврсном живом делатношћу будио је и покретао гимназију, град и завичај...

Не оправдавам никако оне који су одлучили о ликвидацији Боричића. Али ипак треба рећи да су томе допринеле и неке објективне околности. У његов стан у Пријеполју свраћали су током рата не-

мачки официри, пошто се у овој породици говорило на немачком. Друго, **Драгиша Боричић** је као делегат Старе Рашке присуствовао четничком, светосавском конгресу, одржаном у селу Ба у Шумадији на Савиндан 1944. године. Можда је ово двоје било пресудно да Боричић тако трагично оконча живот. Као националиста старинског кова он је јавно износио све оне лоше последице које нам је оставила столетна турска окупација. А то је, нажалост, можда тумачено као подривање народне слоге у тој етнички мешовитој средини.

Пре четири године Удружење књижевника Србије је у својој згради у Француској 7 у Београду поставило споменичницу са именима пострадалих књижевника у другом светском рату. На плочи је трећи по реду **Драгиша Боричић**. Писац ових редова, као ђак професора Боричића, слободан је да констатује да за протекло пола века, од 1944. године, много људи у нашем крају сматра да професор није заслужио такву судбину у 55-ој години живота. Остао је драг у сећањима многих генерација његових ученика. А Пријеполци му дугују макар сјећање на његов самопријегоран рад као директора њихове гимназије у трајању од преко 15 година.

Душан Вулетић, професор, Београд

Споменица у згради „Француске 7“ у Београду

СВЕТОСАВСКЕ СВЕЧАНОСТИ У БИЈЕЛОМ ПОЉУ

Пре две године Бијело Поље се активно повратило својој народној и школској светосавској прослави која је нажалост била исчезла

Резање светосавског колача у Културном центру Бијелог Поља

ПОВРАТАК ТРАДИЦИЈИ

из духовног живота српског народа скоро пола века. Последња свечаност посвећена Дану Светог Саве одржана је далеке 1947. године. Бјелополци се присећају да је тадашњи управитељ Основне школе у граду **Вуксан Јелић** саопштио хору на проби да се светосавска химна више неће певати.

За повратак садашњој традиционалној прослави Савиндана најзаслужнији су прота бјелополски **Миранш Богавац**, црквени хор и одбор. Прошле године они су припремили програм прославе. После богослужења у цркви **Св. Апостола Петра** одржана је духовна академија у **Културном центру**. Омладина је посебно заволела церемонију резања светосавског колача. Прошлогодишњи домаћин славе фотограф **Баћо Ракочев** предао је ту дужност **Ранку Дамјановићу**. Очекује се да организовање прославе Дана Светог Саве изводе све школе и насеља бјелополског краја. То је морална обавеза и дужност просветних радника у завичају **Мирослављевог Јеванђеља**.

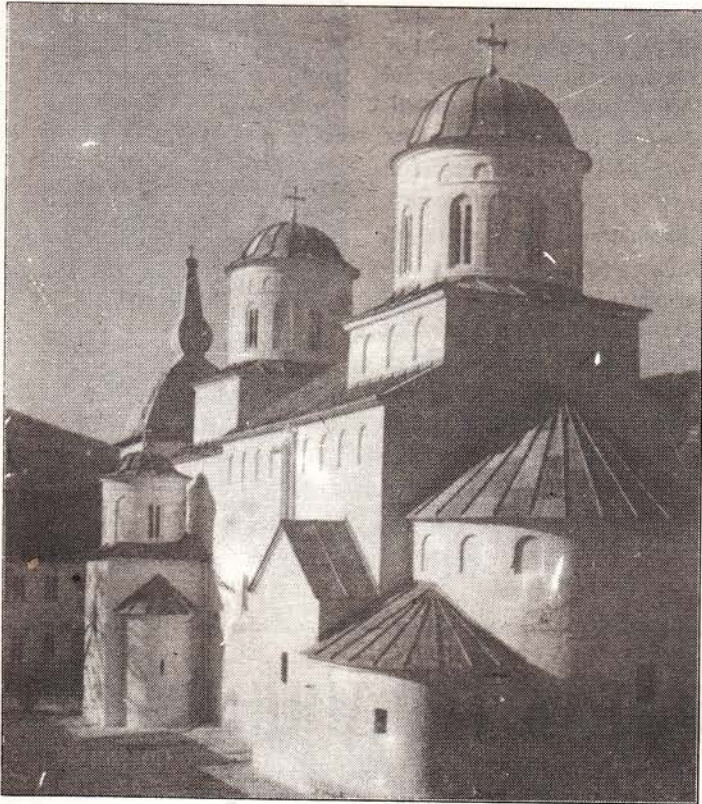
Милоје Басекић

КУЛТУРНИ ЗНАЧАЈ МОНАСТИРА МИЛЕШЕВА

(Објављено у Српском народном календару „Петар Велики“ за 1938. годину у Чикагу, стр. 39-42)
 Написао: проф. Драгиша Боричић

На ушћу двеју малих планинских река, Милешевке и Косатице, на једној питомој луци, дискретно увученој у брегове, диже се бели манастир Милешево на једном тихом, осамљеном месту, где једва чујно шуме само ове две реке. Сав предео око манастира утонуо је у некакав чудан мир. Као да је годинама тражено ово место да би се ту подигао манастир са чијег ће звоника брујати звона звуком који далеко допире.

Свуда око манастира је мир. Мирују и брда, и дрвећа, и стари црквени конак. Кад човек зађе у ову свечану тишину, и нехотице му се

гаси свака реч на уснама. Изнад манастира је висока купа студеног камена. Из овога камена пркосно се диже бокор борава, чије се тамне сенке у сунчано јутро махнито стрмоглављују низ литице а у ведро предвечерје уморно падају по таласима Косатице. Североисточно је планина Златар, чије се старе шуме четинара простиру одмах од једне камене косе изнад Милешевке и далеко, на хоризонту, одблескују као редови сивих таласа узбурканог мора у сутону.

У залеђу манастира ждрело Милешевке, а усред ждрела, на једном каменом брду је стари град Хисарцик са својим кулама. Некада је овај град припадао Римљанима, па је био турско утврђење. Један део старог зида стрчи из стене као снажно циновско крило. Види се и вијуга низ читаву стenu каменитог брда, куда су се некада спуштали масивни зидови Хисарцика. Данас их нема. Време их је сурвало у Милешевку.

Крај зидова Хисарцика једно мало, мирно село. Некада су ту становали ветерани римских легија. Данашњим становницима Хисарцика су оставили у наслеђе мирноћу својих позних година, старо кестење и тишину градских зидина. **И још нешто: оставили су им у наслеђе и кључ од граске капије, за успомену на прохујала времена. То је један изванредно леп кључ, гравиран.**

Милешево је стара српска задужбина, једна од најстаријих из доба Немањића а летописци називају манастир Милешево: „Српска лавра, света црква Милешева“. За Милешево је везано много догађаја из

нашег политичког и културног живота. На Спасовдан, навршило се 700 година откако је извршено освећење манастира Милешево, посвећеног Светом Спасу, Вознесењу Господњем. Манастир је подигао Краљ Владислав. Да ли је Владислав зидао ову задужбину да и он остави трага ту, у Рашкој, где је колевка Немањића, да се и њему поје литургија? Можда је зидање овога манастира наставак традиције Немањића, који су дизали храмове из побожности и, вероватно, као обележје отпора против богумила, које је Немања истрајно прогонио. Јер, богумили су претили да унесу метеж у један државни поредак који је с муком створен. Та јерес, својим учењем о држави и власти, била је далеко од интенција државника Стевана Немање. Манастири су били видно обележје живота, рада и снаге једног владара у оно доба. Можда је своју моћ хтео да обележи и краљ Владислав. По свој прилици, зидање овога манастира је у вези и са неслогом, која је рано избила између Владислава и његовог брата краља Радослава, са неслогом, која је задала тако много посла Сави Немањићу.

Ипак се тачно не зна из којих је разлога зидан овај манастир. Протекло је 700 г. откако је Милешево освећено. Задужбина је остала нетакнута, чак је остала и ван оквира мржње и страсних сукоба, браће, краља Владислава и краља Радослава. Једна истина је остала: манастир Милешево је, поред цркве светог Павла и Петра у Бијелом Пољу, и манастира Ђурђеви Ступови, био жариште културног и националног живота Рашке у доба Немањића, огњиште које се није угасило ни за време дугог и тешког робовања. Поробљена српа дуго су се грејала на тим згариштима.

Милешево, од свих манастира у долини Лима и у Рашкој има посебан значај. Пре свега манастир Милешево имао је у средњем веку велики углед. У већима, саборима и заседањима црквених великодостојника, прво место заузимао је управник манастира Студенице а друго место припадало је игуману манастира Милешева. Има још један разлог што се Милешеву одвајкада придавао велики значај код нас: Судбина је доделила Милешеву да у њему буде гроб највеће наше црквене, националне и културне личности, светог Саве. Јер, свети Сава је постао симбол, оличење културних тежњи целе наше нације...

Творац средњовековне самосталне Србије, први књижевник, творац Хиландара, највећи просветитељ, почивао је у манастиру Милешеву. Вољом једне друге силе одатле је касније однесен, да би био сахрањен.

На сабору у Студеници, пре поласка на Исток, Свети Сава се опростио са калуђерима и са краљем Владиславом. Зашто је краљ Владислав касније пренео из Бугарске тело Светог Саве у Милешево? Зашто га није сахрањено у Студеници, или у Жичи? По свој прилици краљ Владислав је имао нарочитог разлога да тело Светог Саве борава у Милешеву. Можда је тиме хтео да учврсти свој престо. Ко зна да ли можда није био гоњен грижом савести, што је Свети Сава пошао на исток из очајања, јер су се краљеви Радослав и Владислав били завадили?

Прошло је од тога доба 700 година. Времена су избрисала имена свих незнатних личности. Остао је свети Сава. Што касније, то је личност светог Саве бивала у нашем народу већа и лепша. Милешево је чувало његово тело више од 250 година.

Милешево је један од наших средњовековних манастира, где се врло рано отпочело са писањем црквених књига. Имамо сачуван запис да је већ 1264. године у Милешеву написан Пролог. Запис гласи: „Ова књига Пролог написа се у храму светог Саве, у Жупи Црна Степа, у месту званом Милешево, у дане благовернога краља Уроша и брата му Владислава“. То је био почетак једне велике културне делатности у овом манастиру.

Милешеву је било суђено притом да у њему буде једна од најстаријих српских штампарија. Та штампарија није случајно набављена. Свесни значаја штампане књиге, намучени писањем и преписивањем, које је трајало месецима и годинама, калуђери Милешева упутили су неку своју браћу у Млетке да тамо уче штампарски посао, да би затим донели у манастир штампарију и штампали књиге за црквену употребу. Ова штампарија радила је пуних 13 година, од 1544. до 1577. године. **Што је најзначајније, ова је штампарија радила после битке на Косову. Није се клонуло ни у то доба кад је моћна Турска надирала у срце Европе. У културном животу нашег народа на Балкану ова штампарија обележава један кратак, али значајан период и не може**

Краљ Владислав (фреска)

размеђу наших западних и источних земаља. То није био мали догађај. Твртко Први Котроманић био је знаменита личност, један од највећих владара Босне. Крунишући се у Милешеву, он је учинио један заманан покушај за стварање средине, покушај за спајање верски и политички раздвојених југословенских земаља. Твртко Први желео је да поседне Призрен и, крунишући се у Милешеву, он је имао намеру да ступи на престо Рашке. Кад је умро цар Урош, син Душана Силног, и кад је Вукашин 1371. погинуо на Марици, сматрало се да Србија нема стварног господара. Твртко је био унук Јелисавете, кћерке краља Драгутина. Последица тога крунисања била је преношење седишта Дабарске епископије у Милешево, којом је приликом епископија подигнута на степен митрополије.

се довољно истаћи свест калуђера манастира Милешева, који су се прихватили овако крупног културног рада у тешком времену по наш народ.

Нажалост, плод овог рада није очуван у целини. Према забелешкама зна се само толико да је у Милешеву, у доба игумана Данила, штампан Псалтир 1544. и 1557., и Требник 1545. године. Штампарија је била брижљиво сакривена од Турака, у некој скривници Милешева, испод манастирског крова. На ипак, није могла бити сачувана. Турци су је најзад разорили...

Колики је значај имао манастир Милешево у оно доба види се по томе, што се у њему за Краља Босне и Србије крунисао Твртко Први, босански бан, 1377., на гробу Св. Саве, ту на

Почетком 15. века под милешевску митрополију спадала је целокупна православна црква, и Босна. У Милешеву је учио школу и Мехмед Соколовић, православно Српче, касније велики везир турске империје, знаменита личност нашег народа, човек који 1557. обикаља Пећку патријаршију и који за патријарха поставља свога брата Макарија.

Историја манастира Милешева бележи и титулу „Херцег од светог Саве“. Стјепан Вукчић, господар Хума, даје себи ту титулу. Шта га је нагнало да ово учини није довољно јасно. Можда је то требало да значи наставак политике Твртка Првог!? Кад је нестало штампарије, калуђери су се вратили мучном преписивачком раду, али су и даље писали и преписивали црквене књиге. То траје цео 17. век. О томе је раду пуно забележака. Ти људи у црним ризама из манастира Милешева као да су имали неку изузетну моћ. Хтели су да отргну што је могуће више од заборава. Судећи по преписивачкој активности калуђера овога манастира, да није пропала штампарија, Милешево би постало један велики књижевни центар. У 17. веку калуђери манастира Милешева у тесној су вези са Русијом, која их је помагала. Забележено је, да су милешевски калуђери одлазили у Русију 1627, 1635, 1638, 1647, 1652. године. У својим молбама, калуђери су увек назначавали да је манастир украшен мозаиком и покривен оловом. По једном запису из 1571. године у манастиру је било око 400 монаха...

Манастир Милешево представља једну изванредну средњовековну старину. Поред саме звонаре налази се тешка надгробна плоча неког властелина Радоја С. Брезника а пред црквом налази се мраморни лав сличан ономе у Студеници. Споља, иначе, сем старог конака, једне лепе грађевине од дрвета, већ помало оронуте, нема ничег што подсећа да је манастир подигнут тако давно. Међутим, чим се уђе у цркву блесне једна велика и лепа прошлост. Са свих зидова, са свих лукова, са стубова као да вас посматрају ликови светаца.

У историји нашег народа манастир Милешево одиграо је значајну улогу. Милешево је један од многобројних тзв. тзв. нашег народа на ову земљу, крваво течену и крваво стечену, једно сведочанство више о снази нашег народа. Без манастира Милешева осетила би се једна огромна празнина у историји средњовековне Србије и Рашке у културном и националном животу нашег народа.

ЦРНО ПО БЕЛОМ

СУМРАК БЕЛОГ АНЂЕЛА

Бели анђео на стикети БИП-овог пива, Бели анђео на насловној страни књиге олимпијских карикатура, Бели анђео на трупу ЈАТ-овог авиона француске производње, Бели анђео у друштву кич-промотера на свим могућим календарима, сувенирима и реквизитима, Карате клуб „Бели анђеос“ из Пријепоља врши упис нових чланова...

Ово је само мали поглед на велики излог свеопште (зло)употребе лика Белог анђела милешевског, једне од најпознатијих фрески с почетка 13. века. Пре него што је агресивном комерцијализацијом запљуснуо наше обале крилати лепотан из манастира Милешева, „лица блиставог као муња, а одела бела као снег“, је одавно својом уметничком вредношћу репрезентовао Европу и освојио Америку. Својевремено се „стара госпођа“ Европа путем прве сателитске слике која је прелетела Атлантик 21. августа 1958. године подигнула пред Новим светом управо Белим анђелом милешевским. Од тала ова фреска, промовишући се у светског симбола сликарске уметности, не престаје да одушевљава цео свет. Недавно су у великој анкети часописа „Нада“ наши угледни историчари уметности, ликовни критичари и уметници, Белог анђела прогласили за слику миленијума на овим просторима...

Све то, међутим, није довољно да се заштити Бели анђео од све већег наноса мрља на његов светли лик. Друштво историчара уметности Србије организовало је прошле године и трибину о све чешћој злоупотреби Белог анђела, о стварном значењу овог лика и његовој могућој заштити од свеprisутне комерцијалне употребе до злоупотребе. Говорећи на ову тему теолог др. Димитрије Калезић, професор Богословског факултета упозорава да Бели анђео „уместо да доживљава успон-атрофу, он доживљава катастрофу“.

Упркос многим реакцијама и упозорењима комерцијални лет на доле „крилатог лепотана“ из Милешева и даље се наставља.

Милан Р. Цмиљановић

ОБЕЛЕЖЈА КУЛТА СВЕТОГ САВЕ

Пише: Радован Маринковић, књижевник

Светлост је, земаљска и небесна: Растко Немањић, син Немањин, Свети Сава. Онај, који је - како је, умно и тајно, певао Васко Попа - Крилатој господи „чувао златоруне облаке” и „тимарно громове и муње”.

Сведим оком кроз душу човекову просветлио. Сведим оком.

Онај кога снива Милорад Павић: „Кажу да је српски песник и принц из владарске лозе Немањића, Свети Сава, имао на месту душе Месец. Осећао је како Месец у њему упија туђу светлост и изазива плиме и осеке...”

Био је светлост у тмици векова. Такав млађани, па мудри Немањић. Мудар рођењем и трајањем.

Напустио је раскош двора отаца, стигао на престоље знања, са кога је зрачио - и зрачи! - док је века и српскога света. И српскога света. Зрачио, и зрачи: штедрим умљем.

Мудри биограф Теодосије толковао је оно што и други: Свети је Сава био и пост, и стајање, и клањање, и надасве - подвизање. Надасве - подвизање.

Уносио је светлост у таму свога времена, постао је зубља у будућим вековима. Неугасива зубља.

Писао службе свецима, огласио се свецом у души свог народа.

Ишчитавао неразумљиве знакове минуваних епоха, преобразио се у знак будућности. Свевремени знак.

У духу носио памћење свог народа, остао трајно запамћен у потомцима. Разуму се учио од простих пастира и из светих књига, сачуван као разум поколења и књига светих поука. Света поука. Ослушкивао поруке шумора рашких трава и хујање завичајних ветрова, прометнуо се у поруку умља и добродушности, добротинства и кајања.

Шуморе, и данас, траве Рашке. Српске земље Расције.

Ходио непроходним друмовима, остављао, по планинама и у светом камењу, стопе. Савине стопе - као путоказе свом народу. Отварао и бистрио изворе, постао извор надахнућа. Свети извор.

Сјајем легенде живи у називима насеља, локалитета, изворника и источника. Нимало случајно: у средишњим деловима српских земаља вековима се гаји култ Светог Саве. Култ Светог човека.

Кажемо: легенде, а можда је све то - ко зна? Бог зна - и једина истина. Јер, због чега би се нешто, ако није вредно помињања, прено-

сило с колена на колени. Вековима. С колена: Светосавског.

Тако - око три Мораве. Српске Мораве: Светосавске. Посебно оне - Голијске, Западне, Немањићке.

САВИНЕ СТОПЕ су на планини Јелици. Прича се да је син Немањин, бежећи од очеве двора, ходио планином Јелицом. Успут га је стигла очина клетва - да се земља под њим пролама. Скакао је са стене на стену, с брда на брдо. Скакао, окрилаћен. И, где год би стао, остајале су - у камењу - његове стопе. Једна на малом потесу Плоча, на друму Градац (Чачак) - Моравица, изнад Атенице и Лознице. Друга је на потесу Дријење, у срцу планине, трећа у Трнави. Прва је уништена, другу и трећу намерници дарују новчићима и зрелим јагодама. Четврта је изнад манастира Стјеник. Недалеко од прве је извор САВИНАЦ, лековит за све болести.

САВИНА ВОДА је уврх драгачевских Губереваца. Тај источник је, кажу, отворио Свети Сава да би окрепио душу.

СВЕТИЊА - САВИНА ВОДА је код манастира Стјеник, изнад села Бањице, у срцу планине Јелице. Ова вода има исцелитељску моћ.

СВЕТИЊА - САВИНА ВОДА у Расовцу, подно Врањаче, код тајанственог потока Рајинац, уврх драгачевских Горачића, лечи болести ума и вида.

САВИНА ВОДА на планини Каблар чудотворна је - лечи слабост. Ако јој се приближи грешан човек - утихне. Као да се повуче у темеље црквике Светог Саве.

САВИНА ВОДА, исцелитељка, на САВИНОМ БРИЈЕГУ са друге је стране Западне Мораве - на планини Овчар.

САВИНАЦ је у драгачевској Рогачи. Приповеда се да је Свети човек ту људе лечио: сакате и душом болне.

САВИНА СТОПА на планини Рудник светли у невремену. Сјајем буди наду.

САВИН ИЗВОР у Ласцу, у поткриљу планине Јелице, лечи умоболне.

САВИНАЦ на Котлинику отворио је Свети човек прекрстивши, у стени, штапом.

САВИНАЦ је малена варошица између села Шарани и Дренове. Ту је некада постојао манастир Савина, који је основао Свети Сава. Освећен је на Богојављење узимајући воду из извора, који су, по народном веровању, Светог Саве. Постоје и два удубљења у камењу - верује се да су то отисци копита коња Светог Саве. Код Баралића кућа је необичан камен - верује се да је то курјак кога је Свети човек окаменио. Варошица Савинац је око цркве, коју је подигао књаз Милош Обреновић и назвао је - Савинац.

И, тако, у средишњим деловима српских земаља, на сваком кораку - име Светог Саве. Светог човека. Другачије није ни у другим српским земаљама, не само моравским, дакле: његово се име прометнуло у камен, тече брзацима река и потока, али и умљем човекове душе. Сведочи да Свети Сава није пре смрти постао мртав, а после упокојења живи светлошћу и светлошћу својих дела. Он, који је у тмицу свог времена уносио светлост, постао је зубља и за будуће векове.

Орден Светог Саве

ШТАМПАНО ПРЕ ШЕСТ ДЕЦЕНИЈА

НАРОДНЕ ХИЋАЈЕ

Пре 60 година у Пријеполу су штампане кратке народне приче зване хићаје. Хићаја значи прича испричана у приликама када се из било којих разлога не може право говорити. Пошто се она увек односи на ствар актуелну, то се уз њу не изводи „наравоученије”, нити се она објашњава. Свако је разумео, а онај коме се приговара најпре, и ми једну хићају објављујемо уз њихов јубилеј.

ЖМУРАЊЕ

Назрио једном Буро Звјерота силнога Мустај-пашу како ради неке послове неправе и непоштене. Знао је паша да Буро не смије причати никоме, али му то није било довољно, него му оштро запријети:

- Ада зашто ово виђе, срам те било! Жмури од сад, јер ће ти на јаде велике бити, ако још који пут видиш!